

Vertailevan hyvinvointivaltiotutkimuksen uudet haasteet

Matti Alestalo

Vertailevassa hyvinvointivaltiotutkimuksessa on 1990-luvulla tapahtunut varsin huomattava tutkimuksellinen käänne. Edellisillä vuosikymmenillä tutkimuksen painopiste oli selvästi hyvinvointivaltion *kehittymisen ja kasvun* tutkimuksessa. Vertailevan tutkimuksen avulla koetettiin löytää ne keskeiset väestölliset, taloudelliset, poliittiset ja sosiaaliset tekijät, jotka ovat vaikuttaneet sosiaalipoliittikan kehittymiseen: hyvinvointimenojen kasvuun, sosiaalipoliittisten etuisuuksien kattavuuteen ja tasoon sekä julkisten palveluiden leviämiseen. 1980-luvulla näitä kysymyksiä tutkittiin useissa, laajoissa vertailevissa tutkimushankkeissa, joista kahta tärkeitä johtivat Peter Flora (Mannheimin yliopisto) ja Walter Korpi (Tukholman yliopisto).

Yhtenä tärkeänä käännekohdan ilmentymänä voidaan pitää tanskalaisen, nytemmin Italiassa vaikuttavan Gosta Esping-Andersenin vuonna 1990 ilmestynyttä teosta *The Three Worlds of Welfare Capitalism* ja sen laajaa suosiota. Esping-Andersenin teos suuntasi keskustelua uuteen suuntaan kahdella tavalla. Ensinnäkin hän osoittaa, ettei ole järkevää puhua hyvinvointivaltioista jonkinlaisena yhdelle suoralle asetuvina tapausten jonona, jossa Ruotsi on kärjessä ja päämääränä, ja jossa jotkut maat ovat kehittyneempiä kuin toiset. Esping-Andersenin lähtee hyvin selkeästi siitä, että olisi erotettava pikemminkin erilaisia hyvinvointivaltiotyyppejä, jotka ovat peruslähtökohdiltaan erilaisia. Esping-Andersenin esitteli itse jaon liberaalis-anglosaksiseen, korporatiivis-mannermaiseen ja skandinaavis-sosiaalidemokraattiseen hyvinvointivaltiotyyppeihin. Esping-Andersenin teos on koko 1990-luvun ajan ollut erittäin vilkkaan keskustelun kohteena.

Edellistä kenties tärkeämpi painotus liittyi niihin perusteihin, joilla Esping-Andersenin hyvinvointivaltioregiimien tyypittelynsä esitti. Hän tavoittelee mallia, jossa hyvinvointivaltio nähdään sosiaalisten ja poliittisten rakenteiden, ennen muuta yhteiskuntaluokkien ja niitä seuraavan poliittisen mobilisaation, työmarkkinoiden ja julkisen vallan toiminnan yhteisvaikutuksen tuloksena. Keskeisellä sijalla ei kuitenkaan enää ole hyvinvointivaltion kasvun ja kehittymisen selittäminen, vaan keskeisten yhteiskunnallisten rakenteiden ja yhteiskunnan instituutioiden välisten suhteiden ja niiden vuorovaikutuksen tutkiminen.

Hyvinvointivaltio ja perhe

1990-luvulla vertailevassa hyvinvointivaltiotutkimuksessa onkin keskeistä ollut sen selvittäminen, millä tavoin hyvinvointivaltio kytkeytyy sellaisiin keskeisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin kuin työmarkkinat ja perhe. Samalla tutkijat ovat entistä enemmän olleet kiinnostuneita hyvinvointivaltion kehittymisen *seurausten* tutkimisesta. Millä tavoin hyvinvointivaltio ja työmarkkinat ovat yhteydessä toisiinsa? Millä tavoin perhe ja työmarkkinat vaikuttavat toisiinsa erilaisissa hyvinvointivaltioissa?

Oman tutkimustyöni painopiste kohdistuu tällä hetkellä perheen ja hyvinvointivaltion muodostaman monimutkaisen kokonaisuuden ymmärtämiseen. Olen, yhdessä pienen tutkija- ja eksperttiryhmän kanssa, mukana laajassa, kahdenkymmenen maan vertailussa, jossa koetetaan valottaa perheen ja hyvinvointivaltion välistä suhdetta. Jokaisessa mukana olevassa maassa on tällainen tutkimusryhmä. Ne tuottavat laajat, maakohtaiset raportit, joiden avulla päästään sitten maiden väliin vertailuihin. Projektiä koordinoidaan Mannheimin yliopiston Eurooppa-tutkimuksen keskuksessa.

Tässä tutkimushankkeessa lähdetään liikkeelle siitä yksinkertaisesta tosiasiaista, että vaikka eurooppalaisten yhteiskuntien kehitys on hyvin monessa mielessä ollut samanlaista toisen maailmansodan jälkeisenä aikana, ovat sellaiset keskeiset instituutiot kuten perhe ja hyvinvointivaltio hyvin erilaisia eri yhteiskunnissa.

Mikä on ollut syynä tähän erilaiseen kehitykseen ja millaisia seurauksia erilaisella kehityksellä on ollut? Mitä voidaan sanoa jatkosta: tuleeko kehitys olemaan erilaista vai onko samansuuntainen muutos todennäköisintä?

Avainkysymykset

Maakohtaisissa raporteissa keskitytään viiteen avainkysymykseen. Ensinnäkin tarkastellaan perheen muodostuksessa ja hajoamisessa tapahtunutta kehitystä lähtemällä demografisista perusmuutoksista, lainsäädännössä tapahtuneista uudistuksista ja keskeisistä perheestä koskevista arvoista. Miten perhe on muuttunut? Mikä on ollut hyvinvointivaltion osuus tässä muutoksessa?

Toinen keskeinen kysymys valaisee perheen asemaa muuttuneessa työnjaossa. Millä tavoin perheiden sisäinen työnjako on kehittynyt? Millä tavoin työvoimaan kuuluminen, työttömyys ja tilapäiset poissaolot työmarkkinoilta vaihtelevat sukupuolen ja lasten lukumäärän suhteen? Millä tavoin sosiaalipoliittiset edut vaikuttavat työmarkkinaosallistumiseen?

Kolmanneksi tarkastellaan sosiaalipoliittista järjestelmää perheiden kannalta. Pienentävätkö verotus ja sosiaalietuudet perheiden välisiä tuloeroja? Miten tärkeitä tulonsiirrot ovat erilaisille perheille?

Neljännän tutkimuskokonaisuuden muodostavat sosiaalipalvelut. Polttopisteessä ovat erityisesti lastenhoito, terveydenhoito ja asuminen. Millainen on julkisen vallan, yksityisten järjestelyjen ja perheiden osuus palveluiden tuottajina?

Lopuksi kartoitetaan perhepolitiikkaa ja sen keskeisiä intressiryhmiä. Tarkastelun kohteena ovat yhtä hyvin julkisen vallan toimenpiteet kuin erilaisten intressiryhmien väliset ristiriidat ja yleinen perhepoliittinen keskustelu.

Kokonaisuutena on tarkoitus valottaa perheen ja hyvinvointivaltion keskinäissuhdetta. Millä tavoin hyvinvointivaltion kehittyminen on vaikuttanut perheeseen? Onko hyvinvointivaltion kehittyminen muuttanut perheen ja työmarkkinoiden välistä suhdetta?

Tutkimushankkeissa jatkokoulutuksellinen komponentti

Moniin edellä esiteltyihin kysymyksiin on vaikea vastata ilman kansainvälisiä vertailuja. Yhteiskunnan rakenteiden ja instituutioiden keskinäisen vuorovaikutuksen ymmärtäminen onnistuu paremmin, jos niitä katsotaan hyvinkin erilaisten instituutioiden ja rakenteiden muodostamaa taustaa vasten.

Vuoden 1997 alusta tutkimushankkeeseen on tullut mukaan myös jatkokoulutuksellinen komponentti. Euroopan Unionin *Training and Mobility of Researchers (TMR)* -ohjelman tuella tutkimushankkeessa mukana olevat maat järjestävät nuorten tutkijoiden jatkokoulutusta. Jatkokoulutus on järjestetty siten, että väitöskirjan tekijöillä ja nuorilla, jo väitelleillä tutkijoilla on mahdollisuus tehdä tutkimustyötä 2-3 maassa keskimäärin noin kahden vuoden ajan. Mukana olevat, eri maiden tutkimusryhmät ohjaavat nuorten tutkijoiden työtä ja järjestävät heille pienimuotoisia seminaareja ja tapaamisia. Tällä hetkellä noin 20 nuorta tutkijaa työskentelee ohjelman puitteissa eri puolella Eurooppaa.

Matti Alestalo toimii sosiologian professorina Tampereen yliopistossa.